จาก "นิเวศวิทยาวัฒนธรรม" สู่ "นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม"

ปริญญา มรรคสิริสุข
หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น
มหาวิทยาลัยศิลปากร

วีระ อินพันทัง
คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยศิลปากร

บทคัดย่อ

วัตถุประสงค์หลักของบทความนี้คือการทบทวนแนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยเฉพาะในวงวิชาการของไทย โดยมุ่งเสนอพัฒนาการในการแสวงหาความรู้เกี่ยวกับสถาปัตยกรรมที่ปลูกสร้างโดยชาวบ้าน ด้วยการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหนังสือและงานวิจัยเป็นสำคัญ นำมาทำความเข้าใจแนวทางการศึกษาที่มีการพัฒนาขึ้นในช่วงต่างๆ ด้วยการวิเคราะห์ตามลำดับเวลา ประกอบกับการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อประมวลสรุปเป็นแนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่พัฒนาขึ้นจนเป็นที่ยอมรับกันในวงวิชาการปัจจุบัน

ผลการศึกษาปรากฏว่า แนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในประเทศไทยในช่วงเริ่มต้นมุ่งเสนอลักษณะทางกายภาพของงานสถาปัตยกรรม โดยมีเรือนอันเป็นที่อยู่อาศัยเป็นสถาปัตยกรรมกรณีศึกษาประเภทแรกๆ และจำกัดความสนใจอยู่เฉพาะตัวสถาปัตยกรรมเท่านั้น ต่อมาจึงมีการขยายขอบเขตของการศึกษาออกไปครอบคลุมสิ่งแวดล้อมโดยรอบด้วย กระทั่งในระยะหลังได้มีการนำแนวความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาประยุกต์ใช้ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตามกรอบแนวคิดว่าด้วยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างกับสิ่งแวดล้อม ซึ่งนำไปสู่ความเข้าใจถึงปัจจัยในการก่อรูปงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้ในหลายมิติ ปัจจุบันถือเป็นแนวทางหนึ่งในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่นักวิชาการได้นำไปปรับใช้อย่างกว้างขวาง

การอิงแนวความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาใช้ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้น ในที่นี้เรียกเป็นการเฉพาะว่า *"นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม"* แนวทางการศึกษาตามแนวความคิดนี้ประมวลสรุปได้ คือ 1 เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อม 2 ขอบเขตของเนื้อหาขยายกว้างออกไปโดยอิงศาสตร์ต่างสาขามาใช้ร่วมในการศึกษาสถาปัตยกรรม 3 ขอบเขตของพื้นที่ศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะตัวสถาปัตยกรรม แต่ได้มีการขยายขอบเขตสู่บริบทโดยเฉพาะทางกายภาพที่แวดล้อมอยู่ 4 เนื้อหาที่เกี่ยวเนื่องกับสถาปัตยกรรมโดยตรง นอกจากประเด็นด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแล้ว ยังมีมิติที่คาบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของผู้คนอีกด้วย

คำสำคัญ: นิเวศวิทยาวัฒนธรรม | สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น | นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม

From Cultural Ecology to Architectural Ecology

Prinya Mruksirisuk
Doctor of Philosophy Program in Vernacular Architecture
Faculty of Architecture, Silpakorn University

Vira Inpuntung
Faculty of Architecture
Silpakorn University

Abstract

The main objective of this article is to review the guidance study of vernacular architecture, especially in Thai academic by focusing on the development of the knowledge of architecture. This is based on a built-up of architecture by a local through collecting secondary data from relevant documents and researches. These documentaries bring to understand the educational guidelines of development. It is developed in various periods with content analysis to compile a summary of the guideline study of vernacular architecture that was developed until present in according with academic approaches.

The results of the study showed that guidelines for studying vernacular architecture in Thailand at the beginning focused on the physical characteristics of the architecture. House was represented a residence as first type of architectural feature and it used to analyze on architecture approach only. Next, the expanded area of scoping study covered the surrounding environment as well. Later on, the concept of cultural ecology was applied in the study of vernacular architecture according to the conceptual framework of relationship between human-created cultures and the environment. This leads to an understanding of further factors in vernacular architecture forms in various dimensions. Presently, this approach is considered to be a study guideline that widely used by scholars for vernacular architecture.

Based on the concept of cultural ecology, for vernacular architecture, is specifically called *"Architectural Ecology"* which can be summarized as follows: 1) focusing on the relationship between human, architecture and the environment, 2) the scope of the study content have been extended by using different disciplines in architecture field, 3) it is not limited to architecture features but it has expanded to a context particularly the located environments, 4) the contents of architecture is not only directly to architectural issues, there are also many aspects overlapping with the environment and way of life of people as well.

Keywords: Cultural Ecological | Vernacular Architecture | Architectural Ecology

1. บทนำ

ในการจัดนิทรรศการภาพถ่าย *"Architecture without Architect"* โดย Bernard Rudofsky ในช่วงรอยต่อระหว่างปี ค.ศ.1964-1965 (พ.ศ.2507-2508) ณ พิพิธภัณฑ์ศิลปะสมัยใหม่ (Museum of Modern Art) นครนิวยอร์ก ประเทศสหรัฐอเมริกา กลายเป็นปรากฏการณ์ครั้งสำคัญที่ทำให้นักวิชาการด้านสถาปัตยกรรมจากหลากหลายประเทศรวมทั้งประเทศไทยหันมาให้ความสนใจศึกษางานสถาปัตยกรรมที่ไม่ได้ออกแบบโดยสถาปนิก หากแต่เป็นผลงานการออกแบบสร้างสรรค์ของผู้อยู่อาศัยในแต่ละถิ่นที่ซึ่งเป็นชาวบ้านทั่วไปรวมทั้งชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ที่เรียกกันทั่วไปในนาม *"สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น (Vernacular Architecture)"* ในวงวิชาการไทย เป็นเวลาราว 5 ทศวรรษมาแล้วนับตั้งแต่ทศวรรษ 2510 ที่เอกสารทางวิชาการที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเล่มแรกๆ เริ่มปรากฏเผยแพรในวงวิชาการด้านสถาปัตยกรรมของไทย และปรากฏต่อเนื่องเรื่อยมาตลอดช่วงเวลาราว 50 ปี จากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องสามารถสรุปในเบื้องต้นได้ว่า วัตถุประสงค์เริ่มแรกในการศึกษา คือ มุ่งบันทึกผลงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นจากการสร้างสรรค์ของชาวบ้านไว้เป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก่อนที่จะเสื่อมสูญไป ต่อๆ มาจึงได้ปรับสู่การศึกษาในมิติด้านรูปแบบสถาปัตยกรรม แนวทางการศึกษาได้พัฒนาขยายขอบเขตเนื้อหาออกไปโดยลำดับจนมีความหลากหลาย ทั้งนี้ แนวทางที่มีความชัดเจนและเป็นที่ยอมรับกว้างขวางในระยะหลังคือ การอิงแนวความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาปรับใช้ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่งเป็นประเด็นที่บทความนี้ให้ความสนใจศึกษา

2. วัตถุประสงค์

- ทบทวนพัฒนาการแนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในวงวิชาการของไทยที่นำไปสู่การอ้างอิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นแกนหลักในการแสวงหาความรู้
- สรุปแนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นภายใต้ร่มความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

3. วิธีการวิจัย

บทความนี้เป็นบทปริทัศน์ว่าด้วยแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นซึ่งมีการศึกษากันในประเทศไทย เพื่อทำความเข้าใจพัฒนาการของแนวทางการศึกษาที่เกิดขึ้นด้วยการวิเคราะห์ตามลำดับเวลา (Chronological Analysis) ประกอบกับการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และสังเคราะห์เพื่อประมวลขึ้นเป็นแนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยอิงแนวความคิดเชิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

4. ความหมายของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

เพื่อสร้างพื้นฐานความเข้าใจในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นบนแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่จะกล่าวถึงในลำดับต่อไป โดยเริ่มต้นจากการศึกษาความหมายของคำสำคัญโดยเฉพาะนิเวศวิทยาวัฒนธรรม และสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

4.1 นิเวศวิทยาวัฒนธรรม

"นิเวศวิทยาวัฒนธรรม (Cultural Ecology)" เกิดจากการผสมกันของคำว่า *"นิเวศวิทยา"* และ *"วัฒนธรรม"* ในปีค.ศ.1870 เฮเกล นักชีววิทยาชาวเยอรมันได้บัญญัติศัพท์ *"Ecology"* ขึ้นมา จากรากศัพท์ภาษากรีกคำว่า *"Oikos"* ซึ่งแปลว่า *"การอยู่อาศัยหรือที่อยู่อาศัย"* โดยนิเวศวิทยาเป็นศาสตร์ที่เริ่มแพร่หลายขึ้นในคริสต์ศตวรรษที่ 20 โดยมุ่งเน้นที่การศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างพืชและสัตว์

สำหรับความหมายในวงวิชาการไทย พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ให้ความหมายไว้ว่า *"นิเวศวิทยา"* คือ วิชาที่ศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งมีชีวิตกับถิ่นที่อยู่และสิ่งแวดล้อม ส่วนคำว่า *"วัฒนธรรม (culture)"* ในช่วงปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 Sir Edward B. Tylor นักมานุษยวิทยาได้ให้คำจำกัดความในหนังสือ Primitive Culture (1871) ว่าเป็นผลรวมของระบบความรู้ ความเชื่อ ศิลปะ จริยธรรม กฎหมาย ประเพณี ตลอดจนความสามารถและอุปนิสัยต่าง ๆ ซึ่งเป็นผลมาจากการเป็นสมาชิกของสังคม (Santasombat, 2013: 14)

ความหมายของ *"วัฒนธรรม (Culture)"* จากนโยบายวัฒนธรรมขององค์การการศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ (UNESCO) ณ กรุงเม็กซิโก เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ.2525 ให้นิยามว่า *"วิถีชีวิตของคน เกิดจากกระบวนการอันซับซ้อนทางสังคมหรือกลุ่มชนโดยรวมเอามิติทางจิตใจ วัตถุ ภูมิปัญญาและอารมณ์เข้าไว้ด้วยกันจนเป็นรูปแบบเอกลักษณ์ของสังคมนั้นมิใช่เพียงเรื่องของศิลปะและวรรณกรรม หากหมายรวมถึงรูปแบบวิถีชีวิตสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐาน ระบบค่านิยม ตลอดจนขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี และความเชื่อต่างๆ"* (Musikakhama, 2002: 4) ขณะที่สำนักงานราชบัณฑิตยสภา ให้ความหมายของว่า *"ลักษณะที่แสดงถึงความเจริญงอกงามของสังคม ความเจริญนั้นแสดงด้วยความเป็นระเบียบเรียบร้อย ความกลมเกลียวก้าวหน้าของชาติและศีลธรรมอันดีของประชาชน วัฒนธรรมเป็นสิ่งที่แสดงความเจริญงอกงามทั้งทางจิตใจและทางวัตถุ"* และอีกความหมายหนึ่ง คือ *"ระบบทางสัญลักษณ์ซึ่งสมาชิกของสังคมตกลงว่าจะใช้ร่วมกัน"* (Office of the Royal Society)

ในช่วงปี ค.ศ.1930 Julian H. Steward ได้นำแนวความคิดนิเวศวิทยามาใช้อธิบายงานทางมานุษยวิทยา โดยได้ชี้ให้เห็นว่าสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและวัฒนธรรมมีความเกี่ยวพันธ์ต่อกันอย่างยิ่ง (Wongvipak, 1986: 6-7) โดย Julian H. Steward ได้นิยามคำว่า *"นิเวศวิทยา"* หมายถึงการปรับตัวเข้าหากันระหว่างสิ่งแวดล้อมกับมนุษย์ การปรับตัวของมนุษย์นั้นต่างจากสัตว์ตรงที่ขึ้นอยู่กับเงื่อนไขทางวัฒนธรรม (Wannasiri, 1997) ซึ่งสอดคล้องกับพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ที่ให้ความหมายของนิเวศวิทยาไว้อีกอย่างหนึ่งว่า *"(มานุษย) การศึกษาเกี่ยวกับการดัดแปลงวัฒนธรรมของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อม"* ความหมายดังกล่าวตรงกับคำว่า *"นิเวศวิทยาวัฒนธรรม"* หรืออีกนัยคือเมื่อนำเอากรอบความคิดนิเวศวิทยามาใช้ในการศึกษาเรื่องราวเกี่ยวกับมนุษย์ซึ่งเป็นผู้สร้างวัฒนธรรม ก็เข้าข่ายนิเวศวิทยาวัฒนธรรมนั่นเอง ทั้งนี้ แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นแนวคิดทางมานุษยวิทยาที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมวัฒนธรรม Julian H. Steward อธิบายว่าเป็นการศึกษากระบวนการปรับตัวของสังคมภายใต้อิทธิพลของสิ่งแวดล้อม เน้นการศึกษาวิวัฒนาการหรือการเปลี่ยนแปลงอันเกิดจากการปรับตัว (Adaptation) ของสังคม โดยมองวัฒนธรรมว่าเป็นเครื่องมือช่วยให้มนุษย์ปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม (Wannasiri, 1997)

4.2 สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

ในนิทรรศการภาพถ่ายสถาปัตยกรรม *"สถาปัตยกรรมปราศจากสถาปนิก (Architecture without Architects)"* เมื่อปีค.ศ.1964-1965 ผลงานของ Bernard Rudofsky ได้กล่าวถึงสถาปัตยกรรมของชาวบ้านในฐานะของ *"สถาปัตยกรรมที่ไม่ได้มีการรับรอง (Non-pedigree Architecture)"* และยังได้เสนอคำคุณศัพท์ที่อาจใช้เติมหน้าคำว่า *"สถาปัตยกรรม (architecture)"* อีกหลายคำ เช่น *"พื้นถิ่น (Vernacular)" "นิรนาม (Anonymous)" "ตามธรรมชาติ (spontaneous)" "กลุ่มน้อย-พื้นเมือง (indigenous)" "ชนบท (rural)" "ต่างแดน (Alien)"* และ *"กลุ่มชน (commural)"* เพื่อสร้างความหมายเฉพาะโดยมีจุดมุ่งหมายในการแยกให้แตกต่างจากคำว่า *"สถาปัตยกรรม (Architecture)"* ซึ่งเป็นที่เข้าใจกันทั่วไปว่าเป็นผลงานการออกแบบของสถาปนิก

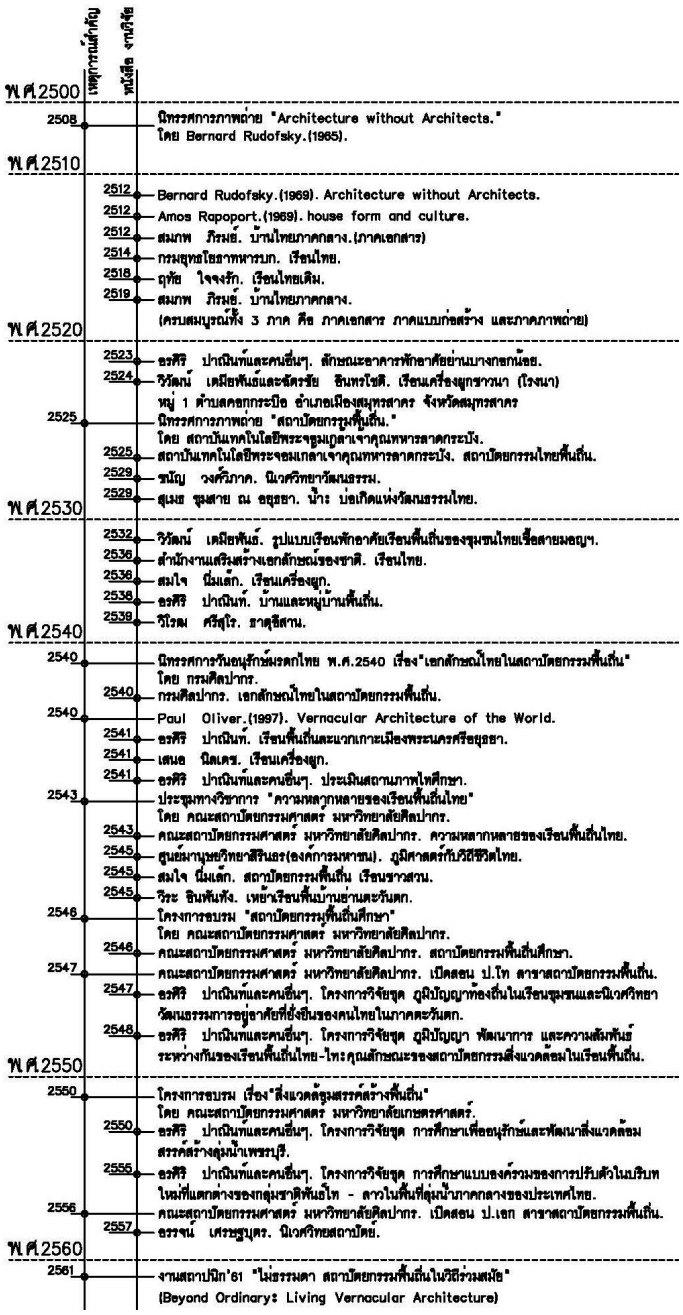
สำหรับวงวิชาการไทยได้ให้ความหมายของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นว่าเป็น *"สถาปัตยกรรมที่ไม่ได้ออกแบบโดยสถาปนิก"* ถูกกล่าวถึงครั้งแรกใน *"สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น"* ซึ่งตีพิมพ์ขึ้นในปีพ.ศ.2525 ดังความว่า *"สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น หมายถึง สิ่งก่อสร้างต่างๆ ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่มนุษย์สร้างขึ้นในแต่ละท้องถิ่นที่มีลักษณะต่างกันไปตามสภาพแวดล้อม เพื่อสนองความต้องการของชุมชนนั้นๆ รูปแบบของสิ่งก่อสร้างอาจจะพัฒนาไปจากรูปแบบเดิมโดยปรับปรุงแก้ไขให้เหมาะสมกับการดำเนินชีวิต ซึ่งต้องอาศัยระยะเวลาในการพัฒนาเพื่อจะให้มีรูปแบบเฉพาะตัวขึ้นได้..."* (Phiranon & Other, 1982: 18) ทั้งนี้ สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นส่วนใหญ่จะเกี่ยวข้องกับการประกอบอาชีพและอยู่อาศัยของผู้ที่มีอาชีพทางกสิกรรม เช่น กระต๊อบเฝ้าทุ่ง ยุ้งข้าว โรงต้มเกลือ ฯลฯ จนถึงเรือนพักอาศัยแบบต่างๆ บางครั้งรวมถึงศาสนสถานที่ชาวบ้านได้ออกแบบก่อสร้างตามความจำเป็นตามความหมายที่ตนเข้าใจ โดยมิใช่แบบแผนของสถาปัตยกรรมแบบประเพณีไทยโดยตรง (Charoensuphakun, 1985: 43-54) จุดเด่นร่วมกันประการหนึ่งของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นก็คือ การสร้างที่มุ่งเน้นให้มีประโยชน์ใช้สอยมากกว่าความงามซึ่งเป็นอุดมคติโดยทั่วไปของงานศิลปะพื้นบ้านทุกแขนง (Srisuro, 2011)

Paul Oliver (1997) ได้เสนอนิยามของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นใน *"สารานุกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโลก (The Encyclopedia of Vernacular Architecture of the Word)"* ว่า *"สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นประกอบด้วยที่พักอาศัย อาคาร และสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ทั้งหมดของมนุษย์ มีความสัมพันธ์ต่อบริบท สภาพแวดล้อม และแหล่งทรัพยากรที่หาได้ ถูกสร้างขึ้นเพื่อเป็นกรรมสิทธิ์ของเจ้าของหรือชุมชน ใช้เทคโนโลยีตามธรรมเนียมประเพณีปฏิบัติ รูปทรงทั้งหมดของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการเฉพาะเจาะจง ค่านิยม เศรษฐกิจ และวิถีชีวิตตามแต่ละวัฒนธรรมที่ผลิตมันขึ้นมา"* (Satheinnam and Thungsakul, 2014: 266)

สรุปได้ว่า *"สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น"* คือ สิ่งปลูกสร้างต่างๆที่มนุษย์ผู้เป็นเจ้าของสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการตามวิถีชีวิตของตน ด้วยทรัพยากรที่มีในแต่ละท้องถิ่น ด้วยวิธีการตามแนวปฏิบัติที่เคยทำต่อเนื่องกันมา ซึ่งย่อมแตกต่างจากสิ่งก่อสร้างที่ออกแบบโดยสถาปนิกซึ่งเป็นคนละคนกับเจ้าของอาคาร นิยมใช้วัสดุที่ผลิตตามระบบอุตสาหกรรม และใช้วิธีการก่อสร้างที่ทันสมัย

5. พัฒนาการการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

พัฒนาการการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในลำดับต่อไปนี้เน้นกล่าวถึงเฉพาะในวงวิชาการสถาปัตยกรรมไทยเป็นหลัก ดังจะกล่าวต่อไปนี้ (ภาพที่ 1)

ภาพที่ 1: พัฒนาการการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

5.1 ช่วงเริ่มต้นแห่งการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น

เอกสารทางวิชาการรายการแรกๆ ได้เผยแพร่ในช่วงต้นทศวรรษ 2510 คือ *"บ้านไทยภาคกลาง"* (Pirom, S. 1969) ซึ่งพิมพ์เฉพาะภาคเอกสารเท่านั้น ซึ่งเป็นผลงานบุกเบิกที่ให้ความสำคัญกับการอธิบายสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น แม้ว่าจะอยู่ภายในชุดความคิดของการเป็นสถาปัตยกรรมอันเป็นเอกลักษณ์ของชาติ ต่อมาในปี พ.ศ.2519 จึงได้จัดพิมพ์ครบทั้ง 3 ภาค ประกอบด้วยภาคเอกสาร ภาคแบบก่อสร้าง และภาคภาพถ่าย โดยมีอาคารเรือนต้น เรือนทับขวัญ และคุ้มขุนแผน เป็นกรณีตัวอย่างสำคัญสำหรับสถาปัตยกรรมที่เรียกว่า *"เรือนไทยภาคกลาง"* อีกรายการหนึ่ง คือ *"เรือนไทย"* (Post Engineer Department, 1971) สาระสำคัญประกอบด้วยเรือนไทยภาคเหนือ เรือนไทยลื้อ เรือนไทยภาคกลาง และเรือนลาวโซ่ง เอกสารที่รู้จักแพร่หลายรายการหนึ่งคือ *"โครงการค้นคว้าวิจัยเรื่องเรือนไทยเดิม"* (Jaijongrak, 1975) ซึ่งมีการสำรวจภาคสนาม รังวัดขนาดเรือน วิเคราะห์สัดส่วน และสร้างแบบมาตรฐานของเรือนขึ้น

เอกสารทางวิชาการที่ปรากฏในช่วงทศวรรษ 2510 ดังกล่าวข้างต้นเน้นการศึกษาด้านรูปแบบทางกายภาพของงานสถาปัตยกรรมเป็นหลัก และมุ่งศึกษาเฉพาะภายในขอบเขตของอาคารเป็นรายหลัง โดยมีภาพถ่ายและแบบทางสถาปัตยกรรมเป็นสื่อสำคัญในการอธิบาย กล่าวโดยสรุปได้ว่า

- ระยะแรกเป็นการศึกษาอาคารพักอาศัย ขณะที่ยังไม่มีศัพท์เรียกสถาปัตยกรรมที่สร้างโดยชาวบ้านเป็นการเฉพาะเจาะจง จึงเรียกตามประเภทเรือน

- วงวิชาการเริ่มตระหนักในคุณค่าของงานสถาปัตยกรรมที่สร้างโดยชาวบ้าน (ไม่ได้ออกแบบโดยสถาปนิก) ทั้งคุณค่าทางสถาปัตยกรรมและคุณค่าในฐานะสิ่งอันควรแก่การอนุรักษ์

- การศึกษาให้ความสำคัญกับตัวงานสถาปัตยกรรมเท่านั้น โดยมุ่งเสนอในประเด็นสุนทรียภาพทางสถาปัตยกรรมเป็นหลัก

ต่อมาในราวทศวรรษที่ 2520 เริ่มปรากฏงานด้านสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมากขึ้น เช่น งานวิจัยของอรศิริ ปาณินท์และคณะ เรื่อง *"ลักษณะอาคารพักอาศัยย่านคลองบางกอกน้อย"* (Panin, Ornsiri and Others. (1980) ซึ่งศึกษาอาคารพักอาศัยประเภทต่างๆ ริมคลองบางกอกน้อย และประเด็นศักยภาพในการอนุรักษ์อาคารพักอาศัยดังกล่าว และงานของวิวัฒน์ เตมียพันธ์ และฉัตรชัย อินทรติ ในปีพ.ศ.2524 เรื่อง *"เรือนเครื่องผูกชาวนา (โรงนา) ที่หมู่ 1 ตำบลคอกกระบือ อำเภอเมืองสมุทรสาคร จังหวัดสมุทรสาคร"* (Temiyapan, W. & Inthachot, C. (2014) เป็นงานวิจัยภาคสนาม (Field Research) ใช้วิธีการเก็บข้อมูลด้วยการสังเกตการณ์ สัมภาษณ์ และรังวัดอาคาร พร้อมการบันทึกภาพถ่าย

ต่อมาในปี พ.ศ.2525 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้า เจ้าคุณทหารลาดกระบัง ได้จัดแสดงนิทรรศการ *"สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น"* ในโอกาสร่วมเฉลิมฉลองกรุงรัตนโกสินทร์ 200 ปี ระหว่างวันที่ 3–17 เมษายน 2525 ที่วังสวนผักกาด แสดงการค้นคว้า เก็บข้อมูล และถ่ายภาพเพื่อรักษาข้อมูลไว้ก่อนที่เรือนจะถูกรื้อทำลาย และเพื่อเผยแพร่ข้อมูลและภาพถ่ายต่างๆ ของสถาปัตยกรรมที่สร้างขึ้นโดยผู้คนในท้องถิ่นหลากหลายสถานที่รวบรวมมา และจัดพิมพ์หนังสือ *"สถาปัตยกรรมไทยพื้นถิ่น"* ซึ่งถือได้ว่าเป็น *"Architecture without Architect ฉบับไทย"* ที่กล่าวถึงคำว่า *"สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น"* อย่างเป็นทางการครั้งแรกในวงวิชาการสถาปัตยกรรมของไทย พร้อมทั้งได้ให้นิยามความหมายของคำนี้ไว้อย่างชัดเจน (ดังปรากฏคำนิยามในหัวข้อ 2.2)

5.2 การขยายขอบเขตของการศึกษาสู่สภาพแวดล้อม

ในช่วงทศวรรษ 2530 การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีทิศทางที่ให้ความสำคัญไม่เฉพาะตัวงานสถาปัตยกรรมเท่านั้น แต่ได้ขยายขอบเขตสู่การศึกษาสภาพแวดล้อมโดยรอบด้วยอย่างมีนัยสำคัญ

ก่อนอื่นควรแก่การกล่าวถึงเหตุการณ์ที่เกี่ยวเนื่อง คือ การศึกษาของชนัญ วงษ์วิภาค เรื่อง *"นิเวศวิทยาวัฒนธรรม"* ในปี พ.ศ. 2529 มีเนื้อหาว่าด้วยประวัติความเป็นมาของแนวคิดทฤษฎีทางนิเวศวิทยาและรวมทั้งนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ใช้ประกอบการเรียนการสอนทางมานุษยวิทยา ซึ่งเป็นแนวทางที่ได้รับความสนใจอย่างมาก เพราะทำให้เข้าใจความแตกต่างทางสังคม และวัฒนธรรมของมนุษย์ในภูมิภาคต่างๆ อย่างละเอียดลึกซึ้ง และรอบด้านกว่าการศึกษาในช่วงก่อนหน้านั้น นับเป็นหนังสือว่าด้วยนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเล่มแรกของวงวิชาการไทย (Wongvipak, C. 1986)

ปีพ.ศ.2529 สุเมธ ชุมสาย ณ อยุธยา ตีพิมพ์เรื่อง *"น้ำ: บ่อเกิดแห่งวัฒนธรรมไทย"* (Jumsai Na Ayutthaya, S. 1986) โดยสาระหลักกล่าวถึงสภาพแวดล้อมธรรมชาติของถิ่นฐานที่มีแม่น้ำลำคลองเป็นจำนวนมากทำให้เกิดวัฒนธรรมต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับน้ำขึ้นมากมาย ทั้งวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ เช่น ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม และวัฒนธรรมที่จับต้องได้ เช่น เครื่องมือเครื่องใช้ ยานพาหนะ รวมทั้งสถาปัตยกรรม สะท้อนถึงความสัมพันธ์ระหว่างการสร้างวัฒนธรรมของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมธรรมชาติอย่างชัดเจนเป็นเครื่องยืนยันให้เห็นว่า นักวิชาการเริ่มให้ความสนใจไม่เฉพาะแต่ตัวสถาปัตยกรรมเท่านั้น หากแต่ขยายขอบเขตออกไปถึงสภาพแวดล้อมด้วย

สำหรับผลงานทางวิชาการว่าด้วยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้น ในทศวรรษ 2530 วิวัฒน์ เตมียพันธ์ ศึกษาเรื่อง *"รูปแบบเรือนพักอาศัยพื้นถิ่นของชุมชนชาวไทยเชื้อสายมอญ ย่านคลองมอญ หัวตะเข้ อำเภอลาดกระบัง"* (Temiyapan, W. 2012) ซึ่งศึกษารูปแบบเรือนพักอาศัยที่เป็นโรงนา เพื่อค้นหาลักษณะพิเศษเฉพาะอันเป็นเอกลักษณ์ทางเชื้อชาติที่ปรากฏอยู่ในสถาปัตยกรรมอาคารพักอาศัย นอกเหนือจากสาระเกี่ยวกับรูปแบบทางสถาปัตยกรรมที่สัมพันธ์ระหว่างวิถีชีวิตแล้ว ยังครอบคลุมลักษณะการตั้งถิ่นฐาน บริเวณที่เกี่ยวข้อง และสภาพแวดล้อมที่สัมพันธ์กับการวางตัวอาคาร เมื่อพิจารณาจากวัตถุประสงค์ในการศึกษาจะเห็นว่า วิวัฒน์ เตมียพันธ์ ได้เพิ่มขอบเขตของเนื้อหาสาระของการศึกษาที่ไม่ได้เน้นเฉพาะแต่ตัวอาคารเท่านั้น แต่ยังครอบคลุมถึงปัจจัยภายนอกโดยเฉพาะสภาพแวดล้อม รวมทั้งปัจจัยด้านวิถีชีวิตของผู้อยู่อาศัย

ในปี พ.ศ.2538 อรศิริ ปาณินท์ ได้ตีพิมพ์ *"บ้านและหมู่บ้านพื้นถิ่น"* (Panin, O. 1995) ซึ่งได้ให้ข้อมูลบ้านและหมู่บ้านหลายแห่งจากการสำรวจภาคสนาม รวมทั้งการศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมในพื้นที่บริเวณภาคเหนือและภาคกลาง บนความต้องการให้ผู้อ่านได้เข้าใจถึงสภาพแวดล้อมและวัฒนธรรมท้องถิ่นที่ส่งผลต่อบ้านและการวางผังหมู่บ้าน และอธิบายว่า งานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น วัฒนธรรมท้องถิ่น และสภาพแวดล้อม เป็นสิ่งที่ผูกพันกันอย่างเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันอย่างครบวงจร จำเป็นต้องศึกษาไปพร้อมๆ กัน โดยได้กล่าวไว้ในบทนำว่าในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้น

"...ต้องค้นคว้าเรื่องราวเกี่ยวเนื่องอีกมากมาย เพื่อค้นหาที่มาของรูปแบบ การใช้สอย การจัดที่ว่างและมวลทางสถาปัตยกรรมของพื้นถิ่นแต่ละแหล่ง พร้อมทั้งต้องศึกษากิจกรรมอันเกี่ยวเนื่องกับความเชื่อ ประเพณี ศาสนา ซึ่งส่งผลต่อการวางผัง กลุ่มบ้าน หมู่บ้าน ต้องศึกษาระบบนิเวศวิทยาท้องถิ่นซึ่งแฝงไว้ด้วยความเชื่อนานาประการ..."

ข้อความดังกล่าวอ้างถึงศาสตร์ด้านนิเวศวิทยาเพื่อใช้ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอย่างชัดเจน กล่าวได้ว่า แนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ไม่เน้นเฉพาะตัวอาคารเท่านั้น หากแต่ยังขยายขอบเขตออกไปสู่สภาพแวดล้อมโดยรอบเริ่มเป็นทิศทางที่ได้รับการยอมรับมากขึ้นในวงวิชาการของไทย

5.3 การใช้แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

กล่าวได้ว่าวงวิชาการของไทยเริ่มให้ความสนใจในการนำแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาใช้ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ซึ่งสอดคล้องกับการกำเนิดสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ไม่ได้อิงทฤษฎีทางสถาปัตยกรรมใดๆ หากแต่เป็นการทำให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมของถิ่นที่ตั้งและวิถีชีวิตของผู้สร้าง ทั้งนี้ ในวงวิชาการนานาชาตินั้น ในปีค.ศ.1997 Paul Oliver รวบรวมและจัดทำ *"สารานุกรมสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโลก (The Encyclopedia of Vernacular Architecture of the Word: EVAW)"* ได้รวบรวมแนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นด้วยวิธีอ้างอิงกับศาสตร์แขนงต่างๆ ได้อย่างหลากหลาย เช่น *"สุนทรียภาพ (Aesthetic)" "มุมมองด้านมนุษยวิทยา (Anthropological Approach)" "การวิจัยเชิงโบราณคดี (Archaeological Research)" "การศึกษาด้านสถาปัตยกรรม (Architectural Studies)" "มุมมองการพัฒนาในอนาคต (Development Approach)" "มุมมองด้านชาติพันธุ์วิทยา (Ethnological Approach)"* ฯลฯ และหนึ่งในนั้น คือ *"การวิจัยเชิงนิเวศวิทยา (Ecological Research)"*

สำหรับการศึกษาในช่วงทศวรรษ 2540 ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการขยายขอบเขตการศึกษาสู่สภาพแวดล้อมตามแนวทางนิเวศวิทยาวัฒนธรรม อาทิ อรศิริ ปาณินท์ *"เรือนพื้นถิ่นละแวกเกาะเมืองพระนครศรีอยุธยา"* (Panin, O. 1998) ได้อธิบายถึงคุณค่าของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น 3 ประการ คือ 1) คุณค่าในตัวสถาปัตยกรรมเองที่มีคุณค่าทางศิลปะและสถาปัตยกรรม 2) คุณค่าของการคงอยู่ในสังคมและวัฒนธรรมท้องถิ่น ตัวสถาปัตยกรรมเองอาจไม่มีคุณค่า แต่เมื่อสถาปัตยกรรมเหล่านั้นอยู่รวมเป็นกลุ่มในสังคม วัฒนธรรมนั้นๆ จะสามารถบ่งบอกลักษณะเด่นของวัฒนธรรมท้องถิ่นได้ชัดเจน และ 3) คุณค่าของการคงอยู่ในสภาพแวดล้อมธรรมชาติเฉพาะท้องถิ่น เช่น เรือนที่สร้างเป็นกลุ่มในที่ลุ่ม จะแสดงลักษณะทางกายภาพที่เห็นได้ชัด คือ สร้างยกพื้นสูง กลุ่มอาคารต่อเนื่องด้วยสะพานยกลอย คุณค่าข้างต้นซึ่งนำไปสู่การกำหนดแนวทางของการศึกษา เป็นการแสดงให้เห็นถึงมุมมองของผู้เขียนที่ให้ความสำคัญในความสัมพันธ์ระหว่างสถาปัตยกรรมที่มนุษย์สร้างกับสิ่งแวดล้อม

ผลงานสำคัญของสมใจ นิ่มเล็ก พ.ศ.2545 ได้แสดงถึงผลกระทบของสิ่งแวดล้อมที่มีต่อสถาปัตยกรรมใน *"สถาปัตยกรรมพื้นถิ่น: เรือนชาวสวน"* (Nimlek, S. 2002) ผู้เขียนมีประสบการณ์ตรงต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นชาวสวนที่มีวิถีชีวิตอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อม ทั้งลักษณะการตั้งถิ่นฐาน การทำสวน การปลูกสร้างบ้านเรือนและอาคารบริวารต่างๆ โดยมีน้ำเป็นปัจจัยสำคัญ ในกรณีที่ไม่ได้อยู่ริมแม่น้ำลำคลองชาวสวนจะต้องขุดร่องน้ำเพื่อชักน้ำเข้าไปใช้ในการทำสวนรวมทั้งใช้เป็นทางลำเลียงผลิตผลออกมาจากสวน จักพิจารณาเห็นได้ว่าชาวสวนธนบุรีมีเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกที่ตั้งให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของตน หากไม่สามารถเลือกได้ตำแหน่งที่ดีที่สุดก็จะใช้การปรับเปลี่ยนสภาพของพื้นที่ให้เหมาะสมโดยเลือกดัดแปลงเท่าที่จำเป็น ถึงแม้ว่าจะไม่ได้มีการกล่าวถึงทฤษฎีใดๆ ไว้ในหนังสือฉบับนี้ แต่เมื่อพิจารณาวิธีการศึกษาก็จะพบความสอดคล้องตามแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม

ผลงานวิจัยของวีระ อินพันทัง พ.ศ.2545 ใน *"เหย้าเรือนพื้นบ้านย่านตะวันตก"* (Inpuntung, V. 2002) ซึ่งศึกษาเรือนเครื่องผูกแบบยกพื้นในชนบทภูมิภาคตะวันตกก็สอดคล้องกับแนวความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ด้วยเนื้อหาที่มุ่งอธิบายในเรื่องความสัมพันธ์กลมกลืนของวิถีชีวิต สถาปัตยกรรม และธรรมชาติแวดล้อม โดยวัตถุประสงค์ในการวิจัยขยายขอบเขตครอบคลุมทั้งการศึกษาสภาพแวดล้อมท้องถิ่นของภูมิภาคตะวันตก ลักษณะการตั้งถิ่นฐาน บ้านเรือน การจัดสภาพแวดล้อมในบริเวณบ้าน รูปแบบของสถาปัตยกรรมของเรือน รวมถึงการอยู่อาศัยตามวิถีชีวิตประจำวัน

ตั้งแต่ช่วงต้นทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา งานวิชาการเกี่ยวกับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีแนวทางการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมอย่างเห็นได้ชัด แม้จะไม่ได้ระบุไว้อย่างเป็นกิจจะลักษณะ ในช่วงครึ่งหลังของทศวรรษนี้การอ้างอิงแนวคิดนี้ยิ่งมีความชัดเจน เอกสารหลายชิ้นมีการระบุว่าใช้หลักนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นกรอบแนวคิดในการศึกษาวิจัย

ในปี พ.ศ.2546 คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้จัดโครงการอบรมระยะสั้น *"สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นศึกษา"* เพื่อเป็นโครงการนำร่องของการเปิดหลักสูตรการเรียนการสอนในระดับบัณฑิตศึกษา สาขาวิชาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ที่จะมีขึ้นในปีการศึกษา 2547 ถือเป็นหลักสูตรแรกในประเทศไทยที่เกี่ยวกับการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น โดยมีทิศทางการศึกษาที่สอดคล้องกับแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ดังที่ปรากฏในคำนำของเอกสารประกอบการอบรมว่า *"การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นอย่างเป็นระบบจำเป็นต้องศึกษาแบบองค์รวมหลายเนื้อหาประกอบกัน ทั้งในเนื้อหาของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ประวัติศาสตร์การตั้งถิ่นฐาน ประเพณีและความเชื่อ การดำรงชีวิต สถาปัตยกรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น"*

อรศิริ ปาณินท์ ได้พัฒนาแนวคิดที่บูรณาการความคิดเรื่องสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นกับแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมอย่างชัดเจน ในปีพ.ศ. 2546-2547 ได้ดำเนินโครงการวิจัย *"ภูมิปัญญาท้องถิ่นในเรือนชุมชน และนิเวศวิทยาวัฒนธรรมการอยู่อาศัยที่ยั่งยืนของคนไทยในภาคตะวันตก"* (Panin, O. & Others. 2004) ซึ่งมีโครงการย่อย 8 เรื่อง เน้นศึกษาภาพรวมของภูมิปัญญาในพื้นที่ภาคตะวันตกที่ครอบคลุมเนื้อหาทั้งในระดับมหภาคของระบบนิเวศที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตและการดำรงชีพ จนถึงเนื้อหาในระดับจุลภาคคือศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและการผลิต โดยเฉพาะโครงการวิจัยย่อยเรื่อง *"ภูมิปัญญาท้องถิ่นในระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมการอยู่อาศัยที่ยั่งยืนของคนไทย"* ที่อรศิริ ปาณินท์เป็นหัวหน้าคณะวิจัยนั้นได้กำหนดวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีต่อระบบนิเวศวิทยาวัฒนธรรมของการอยู่อาศัย โดยการศึกษาในลักษณะบูรณาการศาสตร์หลายสาขาวิทยาการทั้งด้านนิเวศวิทยา มานุษยวิทยา คติชนวิทยา และสถาปัตยกรรม

ส่วนชุดโครงการ *"ภูมิปัญญา พัฒนาการ และความสัมพันธ์ระหว่างกันของเรือนพื้นถิ่นไทย-ไท: คุณลักษณะของสถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อมในเรือนพื้นถิ่น"* (Panin, O. & Others. 2005) ซึ่งศึกษาเปรียบเทียบกลุ่มชนชาติพันธุ์ผู้พูดภาษาตระกูลไทผู้อาศัยอยู่ในแผ่นดินไทยและนอกประเทศไทย 6 กลุ่ม ได้แก่ ไทดำ ไทใหญ่ ไทเขิน ไทลื้อ ไท-ลาว และไทย-มุสลิม ได้กล่าวไว้ในคำนำของรายงานรายงานสรุปผลงานวิจัยโครงการส่งเสริมกลุ่มวิจัย เมธีวิจัยอาวุโส สกว. 2545-2548 ไว้อย่างชัดเจนว่า *"ชุดโครงการวิจัยนี้มุ่งเน้นในการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างระบบนิเวศ วิถีชีวิต และเรือนของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ไท ทั้งในประเทศและนอกประเทศ... เน้นความสัมพันธ์ของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น วิถีชีวิต และสภาพแวดล้อม เพื่อให้ได้คำตอบที่เกี่ยวเนื่องกับสถาปัตยกรรมที่ยั่งยืน"* ในงานวิจัยชุดดังกล่าวมีคำสำคัญที่ควรแก่การหยิบยกขึ้นมาพิจารณา คือ *"สถาปัตยกรรมสิ่งแวดล้อม"* ที่เรียกเช่นนั้นแสดงนัยว่า บรรดาสิ่งปลูกสร้างที่ชนกลุ่มชาติพันธุ์ต่างๆ ทำขึ้นนั้นสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของถิ่นฐานอย่างแนบแน่น จึงบัญญัติเรียกให้เห็นเด่นชัดว่ามีความแตกต่างจากสถาปัตยกรรมอื่นๆ

แนวคิดการอิงนิเวศวิทยาวัฒนธรรมเป็นแกนหลักในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นของอรศิริ ปาณินท์ สืบเนื่องมาในทศวรรษ 2550 ดังปรากฏในโครงการชุดวิจัย การศึกษาแบบองค์รวมของการปรับตัวในบริบทใหญ่ที่แตกต่างของกลุ่มชาติพันธุ์ไท-ลาวในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลางของประเทศไทย (Panin, O. & Others. 2012) ซึ่งได้กล่าวไว้ว่า *"...ขยายความสนใจในการศึกษาออกในวงกว้างในลักษณะของการศึกษาแบบองค์รวม โดยเฉพาะความต่างของบริบทธรรมชาติในถิ่นฐานเดิมกับในพื้นที่เลือกสรรในถิ่นฐานใหม่ซึ่งอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำภาคกลาง ...ครอบคลุมทั้งระบบ*

นิเวศ และแผนพัฒนามากมายจากภาครัฐ ทั้งด้านการเกษตร การจัดการน้ำ การเมือง การปกครอง และการพัฒนาด้านต่างๆ ที่ส่งผลต่อวิถีชีวิต โดยรวมทั้งเรือน ชุมชน วัฒนธรรม และภูมิปัญญา"

ทั้งนี้ แนวทางการศึกษาที่กำหนดไว้ชัดเจนว่าเป็น *"การศึกษาแบบองค์รวม"* หมายความว่า ไม่ได้เน้นศึกษาเฉพาะตัวสถาปัตยกรรม หากแต่ขยายขอบเขตของการศึกษาครอบคลุมเรื่องอื่นๆ ที่ล้อมคลุมสถาปัตยกรรมอยู่ ทั้งระบบนิเวศตลอดจนวัฒนธรรมด้านต่างๆ ที่มนุษย์เป็นผู้สร้างขึ้น ซึ่งท้ายที่สุดสิ่งทั้งหลายเหล่านั้นก็ย้อนกลับมาส่งผลต่อการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมด้วย

6. นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม

6.1 นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรมคืออะไร

สถาปัตยกรรมที่ออกแบบโดยสถาปนิกผู้ได้รับการศึกษาศาสตร์ด้านสถาปัตยกรรมอย่างเป็นระบบจากสถาบันทางวิชาการ ย่อมมีหลักหรือทฤษฎีการออกแบบอ้างอิง เช่น หลักประโยชน์ใช้สอย หลักแห่งความเรียบง่าย หลักภูมิภาคนิยม หลักเทคโนโลยีอาคาร เป็นต้น ตามแต่จะกำหนดเป็นกฎเกณฑ์ขึ้นในแต่ละกลุ่มผู้ออกแบบและช่วงเวลา หากแต่สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นซึ่งออกแบบโดยชาวบ้านนั้นพวกเขาไม่ได้มีความรู้ด้านทฤษฎีการออกแบบแต่อย่างใด การทำความเข้าใจสถาปัตยกรรมชาวบ้านจึงไม่สามารถเอาหลักทฤษฎีที่เคลื่อนไหวอยู่ในวงวิชาการสถาปัตยกรรมเป็นหลักในการอ้างอิงได้

ทั้งนี้ อรรจน์ เศรษฐบุตร (Sreshthaputra, A. 2014). ตีพิมพ์ *"นิเวศวิทยสถาปัตย์"* ซึ่งมีเนื้อหาหลักว่าด้วยวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเกี่ยวกับอาคาร กล่าวไว้ในบทนำว่า *"เทคโนโลยีอาคารและสิ่งแวดล้อม.....เป็นศาสตร์ที่โยงใยถึงเรื่องประวัติศาสตร์ความเป็นมาเกี่ยวกับการเลือกที่ตั้งถิ่นฐานของมนุษย์ที่ต้องเข้าใจลักษณะภูมิอากาศ ภูมิประเทศ พืชพันธุ์ธรรมชาติ นำมาประกอบเข้ากับเรื่องความเชื่อทางศาสนา สังคม วัฒนธรรม และวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีต่างๆ ที่มนุษย์คิดค้นขึ้น"*

โดยมีบทหนึ่งว่าด้วย *"เทคโนโลยีอาคารพื้นถิ่น"* และเน้นให้เห็นว่า สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นซึ่งได้รับการปลูกสร้างอย่างสอดคล้องกับสิ่งแวดล้อมของถิ่นฐานนั้น สามารถอธิบายตามหลักเหตุผลทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีสถาปัตยกรรมได้เป็นอย่างดี

สำหรับสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่ชาวบ้านปลูกสร้างขึ้นมาตามความต้องการของชีวิต ภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสิ่งแวดล้อมธรรมชาติในบริเวณที่ตั้งถิ่นฐาน ด้วยชุดความรู้ที่ได้รับการสั่งสมสืบทอดต่อๆ กันมา การอ้างอิงหลักแนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมซึ่งเน้นการศึกษาเกี่ยวกับความสัมพันธ์ของวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างกับสิ่งแวดล้อมของถิ่นที่อยู่จึงมีความสอดคล้องกับเนื้อหาสาระของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นซึ่งเป็นหนึ่งในวัฒนธรรมที่มนุษย์ในแต่ละถิ่นสร้างขึ้น ด้วยเหตุนี้ หากกล่าวเป็นการเฉพาะเจาะจงจึงควรแก่การบัญญัติแนวทางการศึกษานี้ว่า *"นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม"*

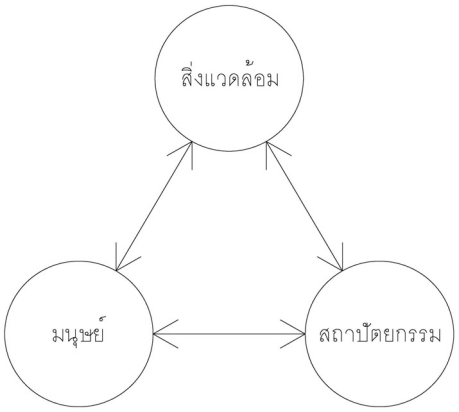
การย้อนกลับไปให้นิยามความหมายของนิเวศวิทยาสถาปัตยกรรมสามารถอ้างอิงได้จากความหมายของนิเวศวิทยาวัฒนธรรม ที่ว่า นิเวศวิทยาวัฒนธรรม หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับการดัดแปลงวัฒนธรรมของมนุษย์ให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของถิ่นที่อยู่ ขณะที่นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม หมายถึง การศึกษาเกี่ยวกับการดัดแปลงหรือสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมที่มนุษย์ทำขึ้นให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมของถิ่นที่อยู่ กล่าวได้ว่า นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม ก็คือการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมของมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยเจาะจงเน้นวัฒนธรรมการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมเป็นหลัก

6.2 แนวทางการศึกษาตามกรอบแนวคิดนิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม

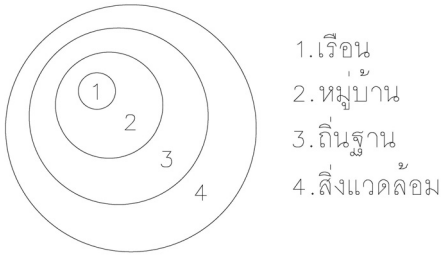
การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นตามกรอบแนวคิดนิเวศวิทยาสถาปัตยกรรมที่ประมวลได้จากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง มีประเด็นสำคัญดังนี้

6.2.1 เป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อม (ภาพที่ 2) เมื่อมนุษย์ปักหลักอยู่อาศัยในถิ่นฐานแห่งใดแห่งหนึ่ง สถาปัตยกรรมจะได้รับการสร้างขึ้นเพื่อสนองความต้องการในการอยู่อาศัย โดยอาศัยทรัพยากรธรรมชาติที่หาได้มาใช้ในการก่อสร้าง กล่าวได้ว่าสถาปัตยกรรมเกิดขึ้นและเป็นไปตามความต้องการของมนุษย์ สิ่งแวดล้อมธรรมชาติของถิ่นฐานถูกดัดแปลงเนื่องจากมนุษย์นำทรัพยากรมาใช้และมีสิ่งปลูกสร้างเพิ่มเติม มนุษย์อยู่อาศัยภายใต้เงื่อนไขปัจจัยของสิ่งแวดล้อมของถิ่นฐาน ความจริงแล้ว ทั้งมนุษย์ สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อมต่างก็ส่งผลกระทบซึ่งกันและกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นได้ในวัตถุประสงค์ของการศึกษา อาทิ

- ศึกษาความสัมพันธ์นิเวศวิทยาวัฒนธรรมที่ส่งผลต่อสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่เกี่ยวเนื่องกับภูมิปัญญาและการดำรงชีวิต
- ศึกษานิเวศวัฒนธรรมและพลวัตของสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง (สถาปัตยกรรม)
- ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมสรรค์สร้าง (สถาปัตยกรรม)
- ศึกษาสภาพแวดล้อมและความเชื่อ (วัฒนธรรม) ที่ส่งผลต่อเรือน (สถาปัตยกรรม)

ภาพที่ 2: ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สถาปัตยกรรม และสิ่งแวดล้อม (ธรรมชาติ)

ภาพที่ 3: การขยายขอบเขตพื้นที่ศึกษาจากเรือน (สถาปัตยกรรม) สู่หมู่บ้าน ถิ่นฐาน และสิ่งแวดล้อม

6.2.2 การขยายขอบเขตของเนื้อหาโดยอิงศาสตร์ต่างสาขามาใช้ร่วมในการศึกษาสถาปัตยกรรมด้วยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเกี่ยวเนื่องอย่างแนบแน่นกับมนุษย์และสิ่งแวดล้อม นอกจากศาสตร์ด้านสถาปัตยกรรมแล้วจึงคาบเกี่ยวกับศาสตร์ด้านอื่นๆ ด้วย ทำให้การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในหลายกรณีเป็นการศึกษาแบบบูรณาการ คือบูรณาการศาสตร์สาขาอื่น เช่นมานุษยวิทยา สังคมศาสตร์สิ่งแวดล้อม หรือแม้แต่วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เป็นต้น เข้ามาใช้ร่วมกับศาสตร์ด้านสถาปัตยกรรม หรือในบางกรณีก็ใช้คำว่าการศึกษาแบบองค์รวม เพื่อมุ่งหมายถึงการศึกษาที่ไม่ได้ตีกรอบจำกัดเฉพาะตัวงานสถาปัตยกรรม หากแต่ขยายขอบเขตครอบคลุมเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องซึ่งถือเป็นบริบทที่มี

ผลกระทบต่องานสถาปัตยกรรมด้วย เป็นต้นว่า สิ่งแวดล้อมธรรมชาติ วัฒนธรรมด้านต่างๆ เช่น การเกษตร สังคม การเมือง เป็นต้น

6.2.3 การขยายขอบเขตของพื้นที่ศึกษา (ภาพที่ 3) การศึกษาตามกรอบความคิดนิเวศวิทยาสถาปัตยกรรมนี้ ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะตัวสถาปัตยกรรม แต่ได้มีการขยายขอบเขตสู่บริบทโดยเฉพาะทางกายภาพที่แวดล้อมสถาปัตยกรรมอยู่ อาทิ กรณีการศึกษาสถาปัตยกรรมเรือน ณ ถิ่นใดถิ่นหนึ่ง ก็มีการศึกษาครอบคลุมถึงบ้าน (หมู่บ้าน) ซึ่งเป็นชุมชนที่เรือนตั้งอยู่ หรืออาจขยายขอบเขตศึกษาถึงลักษณะของถิ่นฐาน รวมทั้งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติที่แผ่คลุมภาพทั้งหมดอยู่อีกชั้นหนึ่งด้วย เป็นการให้ความสำคัญกับปัจจัยแวดล้อมซึ่งย่อมมีผลกระทบต่อการสร้างสรรค์สถาปัตยกรรมของมนุษย์

6.2.4 สำหรับเนื้อหาที่เกี่ยวเนื่องกับสถาปัตยกรรมโดยตรง นอกจากลักษณะทางกายภาพแล้ว ยังมีความคาบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและวิถีชีวิตของผู้คนในแต่ละถิ่นที่อีกด้วย ทำให้เนื้อหามีมิติหลากหลายและแปรเปลี่ยนไปตามความสนใจของผู้ศึกษา อาทิ

- สถาปัตยกรรม: พื้นที่และรูปทรง องค์ประกอบ สัดส่วน สุนทรียภาพ อัตลักษณ์
- วิถีชีวิต: การอยู่อาศัย การใช้สอย ประเพณี พิธีกรรม ความเชื่อ ภูมิปัญญา
- สิ่งแวดล้อม: การตั้งถิ่นฐาน ทรัพยากร สภาวะสบาย
- พัฒนาการ: ประวัติศาสตร์ การเปลี่ยนแปลง การปรับตัว การประยุกต์

เป็นที่น่าสังเกตว่า ด้วยสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นมีสถานะเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ทรงคุณค่า จึงมีงานวิชาการบางส่วนที่มุ่งศึกษาเชิงประวัติศาสตร์ พัฒนาการ รวมถึงการประยุกต์สู่งานสถาปัตยกรรมร่วมสมัยอีกด้วย

7. สรุป

บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักในการทบทวนแนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นโดยเฉพาะในวงวิชาการของไทย มุ่งให้เห็นการพัฒนาการแสวงหาความรู้ว่าด้วยสถาปัตยกรรมที่สร้างสรรค์โดยชาวบ้าน ไม่ได้ออกแบบโดยสถาปนิกอย่างสถาปัตยกรรมที่ปรากฏในเอกสารวงวิชาการและวงวิชาชีพทั่วไป ด้วยการเก็บข้อมูลทุติยภูมิจากการทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะหนังสือและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องโดยเฉพาะที่พิมพ์เผยแพร่ในช่วง 40-50 ปีที่ผ่านมาเป็นสำคัญ นำมาวิเคราะห์ตามลำดับเวลาประกอบกับการวิเคราะห์เนื้อหา เพื่อทำความเข้าใจแนวทางการศึกษาที่มีการพัฒนาขึ้นในช่วงต่างๆ และประมวลขึ้นเป็นแนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่พัฒนาขึ้นจนเป็นที่ยอมรับกันในวงวิชาการปัจจุบัน

ผลการศึกษาพบว่า การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในประเทศไทยในช่วงเริ่มต้น มีแนวทางที่มุ่งบันทึกลักษณะทางสถาปัตยกรรมเพื่อเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ก่อนที่จะสูญหายไป โดยมีเรือนอันเป็นที่อยู่อาศัยเป็นสถาปัตยกรรมกรณีศึกษาประเภทแรกๆ ซึ่งความสนใจจำกัดอยู่เฉพาะตัวสถาปัตยกรรมเป็นหลัก ต่อมาจึงมีการขยายขอบเขตของการศึกษาออกไปครอบคลุมมิติที่เกี่ยวข้องสิ่งแวดล้อมด้วย จนกระทั่งในระยะหลังได้มีการนำแนวความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาปรับใช้ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่น ตามกรอบแนวคิดว่าด้วยการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างวัฒนธรรมที่มนุษย์สร้างกับสิ่งแวดล้อม นำไปสู่ความเข้าใจถึงปัจจัยในการก่อรูปงานสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในหลากหลายมิติ ซึ่งในปัจจุบันถือเป็นแนวทางการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นที่มีนำไปใช้กันอย่างกว้างขวาง การอิงแนวความคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมมาใช้ในการศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นนั้น ในที่นี้กำหนดเรียกเป็นการเฉพาะเจาะจงว่า *“นิเวศวิทยาสถาปัตยกรรม”* ซึ่งมีแนวทางการศึกษาประมวลสรุปได้ ดังนี้

1. สาระสำคัญเป็นการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ สถาปัตยกรรมที่มนุษย์สร้าง และสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของถิ่นที่อยู่

2. ขอบเขตของเนื้อหาขยายกว้างออกไปโดยอิงศาสตร์ต่างสาขามาใช้ร่วมในการศึกษาสถาปัตยกรรม ซึ่งเข้าลักษณะการศึกษาแบบองค์รวม

3. ขอบเขตของพื้นที่ศึกษาไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะตัวสถาปัตยกรรมอีกต่อไป หากแต่ได้มีการขยายขอบเขตสู่บริบทโดยเฉพาะทางกายภาพที่แวดล้อมอยู่ ตั้งแต่ระดับใกล้ตัวสถาปัตยกรรมและไกลออกไป

4. เนื้อหาที่เกี่ยวเนื่องกับสถาปัตยกรรมโดยตรง นอกจากประเด็นด้านรูปแบบทางสถาปัตยกรรมแล้ว ยังมีมิติที่คาบเกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมธรรมชาติของที่อยู่ และวิถีชีวิตของผู้คนในฐานะผู้สร้างวัฒนธรรมอีกด้วย

กล่าวได้ว่า การศึกษาสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นได้ขยายวงกว้างขึ้น สะท้อนถึงความสนใจในวงวิชาการที่มีต่องานสถาปัตยกรรมประเภทนี้ เป็นที่น่าสังเกตว่า งานสถาปนิก '61 ที่จัดขึ้นภายใต้ชื่อ *"ไม่ธรรมดา สถาปัตยกรรมพื้นถิ่นในวิถีชีวิตร่วมสมัย หรือ Beyond Ordinary: Living Vernacular Architectute"* นั้นสารจากนายกสมาคมสถาปนิกสยามฯ ความตอนหนึ่งกล่าวไว้ว่า *"ในระยะ 20 ปีมานี้ สถาปนิกไทยให้ความสนใจในเรื่องของสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นเป็นอย่างมาก มีการศึกษาและพยายามถอดองค์ความรู้ที่ได้จากสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทั้งในชนบทและเมืองมาใช้ในงานออกแบบกันอย่างแพร่หลาย"* (Samakhom Sathapanik Sayam, 2018: 10) เป็นเครื่องบ่งชี้ว่าสถาปัตยกรรมพื้นถิ่นทวีความสำคัญไม่เฉพาะในวงวิชาการเท่านั้นหากแต่ในวงวิชาชีพด้วยในเวลาเดียวกัน

บรรณานุกรม

- Charoensuphakun, A. (1985). "*Phaephap Tua Baep Kan Sueksa Sathapattayakam Phuenthin Nai Prathetthai"*. (In Thai) *"[Vernacular Architecture Studie Pattern in Thailand]"*. **Najua** (5), 43-54.
- Faculty of Architecture, Silpakorn University. (2003). **Khwam Hlakhlay Khong Roen Phuenthin Thai**. (In thai) **[The Diversity of Thai Vernacular Houses]**. Proceedings. Bangkok: Thammasat University Press.
- Inpuntung, V. (2002). **Yao Roen Phuenban Yan Tawantok**. (In Thai) **[Vernacular Houses in Western Region]**. Research Report, Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Inpuntung, V. (2004). **Phumpanya Thongthin Nai Roen Chumchon Lae Niwetwittaya Wattanatham Kan Yu Asai Thi Yuangyuang Khong Khonthai Nai Phak Tawantok**. (In Thai) **[Local Wisdom in House Community and Cultural Ecology for Sustainable Living of a Thailand in Western Region]**. Bangkok: Silpakorn University.
- Jaijongrak, R. (1975). **Ruen Thai Doem**. (In thai) **[Traditional Thai Houses]**. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Jumsai Na Ayutthaya, S. (1986). **Nam: Bo Kueat Haeng Wattanatham Thai**. (In Thai) [Water : The Origin of Thai Culture]. Bangkok: Thai Watana Panich.
- Post Engineer Department. (1971). **Ruen Thai**. (In thai) **[Thai Houses]**. Bangkok: Aksorn Sampan Press.
- Musikakhama, N. (2002). **Wattanatham: Botbatmai Nai Yuklokaphiwat**. (In Thai) **[Culture : New Role in Globalization]**. Bangkok: Fine Arts Department.
- Nimlek, S. (1993). **Ruen Khrueang Phuk**. (In Thai) **[Bamboo House]**. Bangkok: Khurusapa Business Organization.

- Nimlek, S. (2002). **Sathapattayakam Phuenthin "Ruen Chao Suan".** (In Thai) **[Vernacular Architecture "Fruit Gardener House"]**. Bangkok: Thammasat University Press.
- Nindet, S. (1998). **Ruen Khrueang Phuk**. (In Thai) **[Bamboo House]**. Bangkok: Muang Boran.
- Oliver, P. (1997). **Encyclopedia of Vernacular Architecture of the World**. Cambridge: Cambridge University Press.
- Panin, O. (1995). **Ban Lae Muban Phuenthin**. (In thai) **[Vernacular Houses and Villages]**. Bangkok: Thammasat University Press.
- Panin, O. (1998). **Roen Phuenthin Lawaek Ko Mueang Phra Nakhon Si Ayutthaya**. (In Thai) **[Vernacular House in the Vicinity of Phra Nakhon Si Ayutthaya Island]**. Bangkok: Thammasat University Press.
- Panin, O. and Others. (1980). **Laksana Akhan Phak Asai Yan Khlong Bangkok Noi** (In Thai) **[Typology of house in Bangkok Noi Canal Area]**. Research Report, Faculty of Architecture: Silpakorn University.
- Panin, O. and Others. (1997). **Pramoen Sapap Thai Sueksa SaKha Sathapattayakam Srinlakam Lae Hattakam**. (In Thai) **[An Evaluation of Thai Study Status of Architecture, Fine arts and Craft]**. Research Report, Silpakorn University.
- Panin, O. and Others. (2004). **Phumpanya Thongthin Nai Roen Chumchon Lae Niwet Wittaya Wattanatham Kan Yuasai Thi Yuangyuen Khong Khon Thai Nai Phak Tawantok**. (In Thai) **[Local Wisdom in Houses Community and Cultural Ecology for Sustainable Living of Thai People in Westren Region]**. Research Report. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Panin, O. and Others. (2005). **Phumpanya Phathanakan Lae Khwam Samphan Rawhang Kan Khong Roen Phuenthin Thai–Tai: Khun Laksana Khong Sathapattayakam Singwaelom Nai Roen Phuenthin**. (In Thai) **[Research Summary Report Project Wisdom, Development and Relationship of Thai – Tai Vernacular House: Characteristic of Environmental Architecture in Vernacular Houses]**. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Panin, O. and Juntaweera, N. (2011). **Ban lae Roen Phuan Chiang Khwang: Kan Klapma Tang Thinthan Nai Phuenthi Doem**. (In Thai) **[Villages and Vernacular Houses of the Phuan in Xiang Khoang: Resettlement in their Original Homeland]**. Bangkok: Usakane.
- Panin, O. and Others. (2012). **Kan Sueksa Baep Ongruam Khong Kan Praptua Nai Boribot Hyai Thi Taektang Khong Klum Chattiphan Thai – Lao Nai Phuenthi Lumnam Phak Klang Khong Prathetthai**. (In Thai) [A Holistic Approach to the Adaptability in the Different Context of the Tai–Lao Ethnic in the Central Region Basin of Thailand]. Bangkok: Faculty of Architecture, Kasetsart University.
- Phiranon, P. and Others. (Eds). (1982). **Sathapattayakam Thai Phuenthin**. (In Thai) **[Thai Vernacular Architecture]**. N.P.
- Phirom, S. (1969). **Ban Thai Phak Klang.** (In Thai) **[Thai Houses in Central Region]**. Bangkok: Khurusapa Business Organization.
- Rapoport, Amos. (1969). **House Form and Culture**. New Jersey: Prentice Hall, Inc.
- Rudofsky, B. (1969). **Architecture without Architects**. New York: Doubleday & Company, Inc.

- Siamese Architect Association. (2018). **Mai Thammada Sathapattayakam Phuenthin Nai Withichiwit Ruam Samai**. (In Thai) [Beyond Ordinary: Living Vernacular Architecture]. Bangkok: The Association of Siamese Architects Under the Royal Patronage of His Majesty the King.
- Santasombat, Y. (2013). **Manut Kap Wattanatham**. (In Thai) **[Humans and Culture]**. 4th (Ed.) Bangkok: Thammasat University Press.
- Sathapattayakam Phuenthin Sueksa. (2003). (In Thai) **[Vernacular Architectural Study]**. Training Documents. Bangkok: Faculty of Architecture, Silpakorn University.
- Satheinnam, T. and Thungsakul, N. (2014). *"6 Krabuanthat Nai Kansueksa Sathapattayakam Phuenthin"*. (In Thai) *"[Six Paradigms in the Vernacular Architectural Study]"*. **Najua: Sathapattayakam Kanookbaep Lae Saphapwaedlom (Najua: Arahitecture, Design and Built Environment)**, (28), 264-282.
- Sreshthaputra, A. (2014). **Niwet Wittaya Sathapat**. (In Thai) **[Ecological Architecture]**. 2nd (Ed.) Bangkok: Chulalongkorn University.
- Srisuro, V. (2011). **Sathapattayakam Phuenthin Nan Samkhan Chanai**. (In Thai) **[How Significant of Vernacular Architecture]**. Proceedings: Conference on Thai Vernacular House Diversity. Faculty of Architecture, Silpakorn University. Bangkok: Thammasat University Press.
- Temiyapan, W. (2012). **Rupbaep Roen Phak Asai Phuenthin Khong Chumchon Chaothai Chueasai Mon Yan Khlongmon Huatakhe Amphoe Ladkrabang**. (In Thai) **[Typology of Vernacular Mon's house at mon canal zone Latkrabang Sub-area]**. Bangkok: Usakane.
- Temiyapan, W. and Inthachot, C. (2014). **Rong Na Mu Nueng**. (In Thai) **[Farm Shed in the village 1]** Bangkok: Triple Group.
- Office of the Royal Society. **Wattanatham. [Culture]**. Retrieved September 20, 2016, from http://royin.go.th.
- Wannasiri, N. (1997). **Manutsayawitthaya Sangkhom Lae Wattanatham**. (In Thai) **[Anthropology and Culture]**. Bangkok: Kasetsart University.
- Wongvipak, C. (1986). **Niwet Wittaya Wattanatham**. (In Thai) **[Cultural Ecology]**. Nakorn Prathom: Silpakorn University Press, Sanamchan Palace.